"....שראשיתה גפרור ואחריתה עלולה להיות שערי מוות"
א' רובינשטיין

אירועי הצתה על רקע פלילי

רב פקד איתי קזאז

מבוא

תחום הדליקות וההצתות הוא תחום רחב ומורכב, אשר בישראל, כולל עשרות אלפי דליקות המתרחשות, אם במזיד, על ידי אדם, או שלא במזיד, במסגרת תאונה או תקלה, וכן דליקות ושריפות המתרחשות על ידי הטבע, במיוחד באקלים ובתנאי מזג האוויר השוררים בישראל.
מדובר בתחום מורכב אף מבחינת גורמי הטיפול והאכיפה האחראים על הטיפול בו. פעילות **שירותי הכיבוי** בישראל מבוססת על תקנות שירותי הכבאות משנת 1972 ואלה כוללים 24 יחידות כיבוי עצמאיות, שלא כפופות לגורם פיקודי אחיד, אלא לרשויות עירוניות ולאיגודי הערים השונים. יחידות אלו מפעילות מערך של חוקרי דליקות, שמתפקידם להגיע אל זירות ההצתות והדליקות, לבצע חקירה של הזירה ולהגיש את ממצאיהם. **משטרת-ישראל** היא גורם נוסף, אשר במסגרת אחריותה על ביטחון הציבור ועל מניעת עבירות וחקירתן, מעורבת בכל שלבי החקירה של אירועי הצתה, מהטיפול בזירה עצמה, דרך החקירה וכלה בתהליך גיבוש תיק החקירה. גורמים נוספים להם יש אחריות בנושא הם **הקרן הקיימת לישראל** (קק"ל), המעסיקה מפקחי יער וחוקרי דליקות אשר עוברים השתלמויות מקצועיות במשטרת-ישראל ובשירותי הכיבוי, וכן **יחידות צה"ל**, בעיקר חיל האוויר וחיל תחזוקה.

ברבות ממדינות העולם, עבירות ההצתה במזיד הן עבירת פשע חמור, המקבלת ביטוי בענישה משמעותית. כך, למשל, באנגליה קובע החוק ענישה של עד מאסר עולם[1].

בישראל, על פי סעיף 448 לחוק העונשין התשל"ז-1977 (הצתה), המצית אש בדבר לא לו, צפוי לעונש מאסר של עד חמש עשרה שנה והמצית אש בכוונה (במזיד) בדבר לא לו, במטרה לפגוע בנכס מדינה, יכול להיות צפוי לעונש מאסר של עד עשרים שנה. הפסיקה בישראל מפרידה עבירה זו מעבירת "המשלח אש באדם..." שיש לדון בה כתיק תקיפה, הריגה או רצח, לפי העניין. סעיף 449 לחוק העונשין התשל"ז-1977 מתייחס למצית אש ברשלנות וקובע, כי הוא צפוי למאסר של עד שלוש שנים.

[1] מתוך: Section 4 of the Criminal Damage, Act 1971, באתר: www.asb.homeoffice.gov.uk

בפסק דין של בית המשפט העליון, בראשות כבוד השופטים ביניש, רובינשטיין וחשין משנת 2007, מתומצתת ההתייחסות העקרונית של בתי המשפט בישראל לעבירת ההצתה: "עבירת ההצתה הייתה המסוכנת ביותר, במובן הפשוט של הסכנה לחיים ולרכוש, הפוטנציאל ההרסני שבה, וכדברי בית משפט זה אשר להצתה, שציטט בית המשפט קמא מפי השופט - כתארו אז - ריבלין, בבש"פ 6526/02 אלענמי נ' מדינת ישראל (לא פורסם): שיודע אתה את תחילתה ואין אתה יודע את סופה... לא בכדי קבע לה המחוקק עונש מאסר מן הגבוהים שבסולם הענישה, חמש עשרה ועשרים שנה, בשל הסכנה הרובצת לפתח בגינה, שראשיתה גפרור ואחריתה עלולה להיות שערי מוות"[2].

החומרה בה מתייחס החוק במדינות השונות ובישראל לעבירת ההצתה במזיד אינה נטולת בסיס. ממחקרים שונים עולה, כי בארה"ב, הצתות הן מקור לנזק משמעותי מאוד, הן בנפש והן ברכוש[3]. בהתבטאות של ראש ה-ATF - הרשות האחראית לאכיפה נגד אלכוהול, טבק ואמצעי לחימה (אמל"ח) בארה"ב - עולה, כי מספר ההרוגים מעבירות ההצתה בארה"ב בשנה עולה על מספר ההרוגים ממפגעי טבע חמורים, כרעידות אדמה, סופות הוריקן או שטפונות[4] - מאות הרוגים בשנה (700 הרוגים בארה"ב בשנת 1994[5]). בארה"ב, מדובר באחד מתחומי הפשיעה הנפוצים ביותר. היקף אירועי ההצתה כל שנה במדינה עומד על מעל לחצי מיליון הצתות, בהתבסס על מחקר שבוצע בין השנים 1984-1994[6].

בבריטניה, על פי נתוני לשכת הסטטיסטיקה, נרשמו 327,000 הצתות בשנת 2008. יצוין, כי מספר זה לא כולל את כל קטגוריות ההצתה, כשהמספר הכולל גם שריפות בשטחים פתוחים לפי הניתוח הבריטי, עומד על 727,000 אירועים באותה שנה[7]. בשריפות אלו נהרגו 453 תושבים ונפצעו 12,200[8]. כ-65% מההרוגים (294) וכ-83% מהפצועים (10,100) משריפות נפגעו עקב שריפות שנגרמו מתאונות בבתי מגורים[9].

---

[2] בית המשפט העליון ע"פ 3210/06 בראשות השופטים ד' ביניש, א' רובינשטיין וד' חשין, פארס עמארה נגד מדינת ישראל.

[3] Steven L. Green, "The Economics of Residential Arson: Theory and Evidence from a Panal of Cities", Baylor University, March, 2004.

[4] Crawford, A. P., "Fuel to the Fire", Insurance Review, 52, p 42, 1991.

כפי שמופיע במאמרו של סטיבן גרין , שם.

[5] מנתוני הסוכנות הפדראלית האמריקאית לניהול מצבי חירום (FEMA), כפי שמופיע בגרין, שם.

[6] גרין, שם.

[7] Fire Statistics Monitor, National Statistics, Communities and Local Government. No. 04/09, 25.9.2009.

[8] שם,שם.

[9] שם, שם.

משמעות רבה יש לאירועי ההצתה גם מן **הבחינה הכלכלית**. ממחקר אמריקאי עולה, כי הנזק שהוערך מהצתות בארה"ב בשנת 1994 עמד על 3.6 מיליארד דולרים[10]. בבריטניה, אומדן הנזקים הכלכליים מהצתות השתנה בשנת 2004 עקב פיתוח מתודולוגיה חדשה בנושא במשרד סגן ראש הממשלה. על פי המתודולוגיה החדשה, שריפות והצתות ממשיכות לגבות מחיר גבוה מאוד, כאשר בשנת 2004 הוערך מחיר זה בכ-7 מיליארד ליש"ט. בניגוד לאומדן האמריקאי, אומדן זה כולל גם את מחיר תפעול שירותי הכיבוי הבריטיים (1.7 מיליארד)[11].

מעניין לציין, כי למרות המשמעויות הנרחבות של התופעה, הן בפגיעה בנפש והן ברכוש, זו לא זכתה להתייחסות רבה באקדמיה ובספרות. ניתן לאתר מספר מחקרים מארה"ב, משנות השמונים והתשעים, אולם אלה מתמקדים, בעיקר, בניתוח כלכלי של תופעת ההצתה ובאופן ספציפי יותר, בתופעה של הצתת בתי עסק או בתי מגורים. מחקרים אלה דנו במשמעויות הכלכליות ובהיקף הנזק הכלכלי שמקורם בהצתות בתי עסק ובתי מגורים ובתביעות לחברות הביטוח בגין עבירות אלו.

באחד המחקרים נמצא, כי אירועי הצתה של מבני מגורים מהווים 49% מכלל ההצתות בארה"ב באותה שנה[12]. האגודה האמריקאית למניעת שריפות (NFPA) מעריכה, כי קרוב ל-55% מכלל ההצתות בארה"ב בוצעו נגד בתי מגורים. הצתות בתי המגורים גובות 71% מכלל הנפגעים מהצתות וכ-44% מהנזק הכספי מהצתות בארה"ב[13]. בבריטניה, בשנת 2008, נרשמו 77,000 הצתות נגד בתי מגורים[14]. מחיר תביעת הביטוח הממוצעת בבריטניה להצתת דירות מגורים עומד על כ-25,000 לישט, 7,300 מתוכם לנזקי רכוש והיתר, לנזקי גוף[15]. בהיקפים כאלה, אך ברור מדוע תשומת הלב האקדמית נותבה לניתוח הזווית הכלכלית. בספרות, ניתן למצוא גם מאמרים העוסקים בניתוח הגורם הנפשי (פירומניה).

במאמרים שונים נמצא מתאם בין היקף אירועי ההצתה לבין זמנים של מיתון כלכלי. כן נמצא קשר בין אירועי הצתה לבין מצבי דחק כלכליים, המניעים אנשים להצית נכסים אשר ברשותם, על מנת לקבל פיצויי ביטוח משתלמים בעתות שכאלו. בנוסף, נמצא מתאם בין היקף הצתות

---

[10] גרין, שם, עמ' 1.

[11] The Economic Cost of Fire: Estimates for 2004, Office of the Deputy Prime Minister, London, April 2006, www.odpm.gov.uk

[12] Department of Justice 1997. Crime in the United States. Uniform Crime Reports Series.Washington, DC: Department of Justice, Federal Bbureau of Investigation. At http://www.fbi.gov/ucr/cius_97/97/crime/97 crime2.pdf (8/18/99).

[13] גרין, שם, עמ 1.

[14] Fire Statistics Monitor, p. 2, שם,

[15] The Economic Cost of Fire: Estimates for 2004, Office of the Deputy Prime Minister, p. 4, שם.

בתי מגורים לבין מועדים בהם נרשמה ירידה במחירי הדירות, או במקרים בהם לבעלי הנכס היו דמי ביטוח גבוהים שהיוו גורם מניע לביצוע ההצתה[16].

ההתייחסות לאירועי הצתה בישראל כאירועי פשע חמור, אינה שונה. יחד עם זאת, ברור כי אירועי ההצתה אינם האתגר הפלילי החמור ביותר הניצב בפני החברה בישראל ובפני משטרת ישראל. אמנם המחוקק בישראל העניק לעבירה זו מעמד של עבירה חמורה ביותר, אך היקפיה, הפגיעות המצומצמות בנפש באופן יחסי (10-20 הרוגים בשנה) והעובדה כי קיימים ביטויי פשיעה חמורים וקשים בעלי משמעות כוללת רחבה יותר, **מעמידים, במידה מסוימת, את אירועי ההצתה, הן בהתייחסות החברתית והן מהיבט האכיפה, בצל.**

בבדיקה לאיתור מקורות מידע ונתונים על המתרחש בתחום בישראל, ניכרת בעייתיות: נמצא, כי מאגרי המידע של שירות הכיבוי בישראל בעייתיים וכי לא ניתן לקבל מהם תמונה מהימנה, עדכנית ומפורטת על אירועי ההצתה בקטגוריות השונות. בנתונים של "איגוד חברות הביטוח" לא קיימת הבחנה בין הצתות מכוונות לבין הצתות הנגרמות מסיבות אחרות, לכן לא ניתן להסתייע בנתונים ממקור זה על מנת לעמוד על המשמעויות הכלכליות של התופעה.

הקושי באיתור נתונים אמינים ביחס לאירועי הצתה אינו ייחודי לישראל. בארה"ב, ריבוי גורמים העוסקים בתחום זה (FBI, האגודה למניעת שריפות - NFPA, US FIRE ASSOCIATION, US CONSUMER PRODUCT SAFETY COMMISSION ועוד), העדר עקביות באופני ההגדרה של אירועי הצתה והפער בין נתונים ברמות המדינה והגורמים הפדראליים, מקשים על קבלת תמונת נתונים טובה גם שם[17].

לעומת האמור, בולטת לטובה ההתייחסות לנושא בבריטניה, בה זוכים אירועי הצתה לניתוח סטטיסטי מפורט ביותר, מדי שנה, של הלשכה הסטטיסטית הממשלתית הבריטית. סקירות שנתיות מנתחות את התופעה בכל רבדי הניתוח האפשריים, ניתוח המהווה בסיס לגיבוש מדיניות שעיקר מטרתה - הורדת היקפי התופעה.

התייחסות זו ראויה לחיקוי, שכן בכוח ניתוח מעמיק של התופעה, לטייב את היכולת לקבוע מדיניות, שעשויה, בראייה ארוכת-טווח, להביא לירידה בהיקף התופעה. ניתן לראות, בהקשר זה, את מגמת היקף התופעה בבריטניה, כפי שעולה מהגרף הבא:

---

[16] גרין, סטיבן, שם.

[17] "Caution is Recommended When Viewing Arson Trend Information", ציטוט מתוך דוח פשיעה של ה-FBI משנת 1995, כפי שמופיע ב:
http//www.fbi.gov/ucr/cius_97/95crime/95crime2.pdf (8.18.99), p.55.

היקף התופעה בבריטניה לאורך השנים (באלפים)

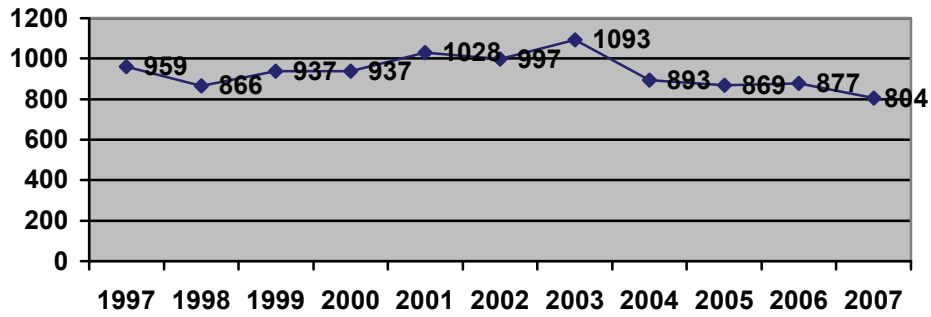

במדינת ישראל, על פי נתוני שירות הכיבוי, מתרחשים למעלה מ-40,000 אירועי דליקות והצתות בשנה. מעל 80% מהאירועים הם דליקות בשטח פתוח, שלא זוכות לטיפול כלשהו, מעבר לטיפול בצמצום הנזק. בבריטניה, דליקות אלו מכונות "שריפות משניות" (SECONDARY FIRES), ולמען ההשוואה, היקפן שם עמד, בשנת 2008, על 186,000[18].

על פי נתוני משטרת ישראל, בשנת 2008 נפתחו כ-2,750 תיקי הצתה עם כוונת זדון. ההערכה היא, כי קיים פער אותו לא ניתן לאמוד, בין נתונים אלה לבין היקף האירועים האמיתי. פער זה נובע, בעיקרו, מאירועי הצתה שלא מוכרים למשטרת ישראל, לגביהם לא נרשמו תלונות של אזרחים ועליהם ניתן ללמוד בדיעבד, במסגרת עיון בתיקי חקירה שונים.

אם כן, בשטח מתרחשים אירועי הצתה, בהיקף לא ידוע, אשר לא מדווחים על ידי האזרחים, מסיבות שונות.

מאמר זה יעסוק בניתוח אירועי ההצתה בישראל משנת 1996 ועד היום באופן כללי וסטטיסטי, ובאירועי ההצתה בשנת 2008, באופן פרטני. יוקדם וייאמר בהקשר זה, כי הרושם העולה הוא, כי בתחום זה, **מאז 1996, לא חלו שינויים רבים - לא בהיקפי האירועים, לא במאפייני הביצוע ולא במאפייני האכיפה.**

[18] Fire Statistics Monitor, שם.

ישראל - אירועי הצתה - 1996 עד היום[19]

ניתוח אירועי ההצתה מתבסס על תיקים פליליים בהם היתה כוונה פלילית. על כן, מתוך הנתונים הוצאו עבירות הצתה שהוגדרו כ"גרימת נזק ברשלנות", שכן באלו, על פניו, אין כוונות זדון.

ככלל, ניתוח תיקי ההצתה משנת 1996 ועד היום מלמד על יציבות סטטיסטית בפתיחת תיקי הצתה לאורך השנים - ממוצע של 2,630 תיקי הצתה בשנה. יצוין, כי בשנים 1995-1998 בוצעו שינויים בסעיפי חוק הקשורים בעבירות הצתה. במסגרת השינוי בוטלו סעיפי חוק רבים, עובדה אשר שיבשה את תוצאות הנתונים המתקבלים בחלק ממערכות המידע המשטרתיות. על מנת להימנע מהטיית הנתונים כתוצאה מהשינוי המוזכר, הנתונים נשלפו ישירות ממאגר המידע המרכזי, תוך עקיפת המערכות הסטטיסטיות הרגילות בהן נעשה שימוש במשטרת ישראל.

אירועי ההצתה במדינת ישראל מזה מעל לעשור, מתאפיינים ביציבות סטטיסטית ובמאפיינים קבועים ולא משתנים מהותית. מאפייני ביצוע העבירה ומאפייני האכיפה נגדה, כפי שיוצג במאמר, לא השתנו מהותית, אף הם.

הניתוח האיכותני, אשר כפי שהובא במבוא למאמר, מתמקד בשנת 2008 ויבוצע להלן, מהווה, לתפישתנו, ניתוח מאפיין ועקרוני, הנכון לכל אורך התקופה משנת 1996.
ההערכה היא, כי ניתוח זה לא צפוי להשתנות עקרונית גם בשנים הבאות.

[19] הניתוח הסטטיסטי מבוסס על נתוני תיקים פליליים, מתוך המחשב המרכזי של משטרת ישראל.

מדרג קטגוריות ההצתה העיקריות[20]

ניתן לחלק את כלל אירועי ההצתה ל**ארבע קטגוריות עיקריות, בסדר חומרה עולה**, כדלקמן:

1. **הצתה על רקע ונדליזם או מעשה קונדס** - אירוע הצתה מה"סוג הנמוך" - מבוצע, בדרך כלל, על ידי בני נוער, ללא תכנון מוקדם, לרוב, במקום השהייה המקרי של חבורת נערים, באזור המגורים או בשטח בית הספר.
2. **הצתה המבוצעת על ידי מציתים שאינם מוכרים כמעורבים בפעילות פלילית** - הצתה המבוצעת על רקע סכסוך קיים בין אנשים, כסוג של נקמה על פגיעה או כסוג של פתרון סכסוך, בהעדר אופציות פתרון אחרות, בראיית המצית. בקטגוריה זו כלולות אף הצתות על רקע הונאות ביטוח.
3. **הצתה בין עבריינים** - הצתת נכס השייך לעבריין במסגרת סכסוכים בין עבריינים. הצתות מסוג זה מבוצעות על ידי העבריינים המעורבים בסכסוך עצמם או על ידי שליחיהם, וזאת, בדרך כלל, על רקע סכסוך קונקרטי.
4. **הצתה "מקצועית" של ארגוני פשיעה** - הצתות המבוצעות כחלק מסחיטת דמי חסות או כחלק מפעילות פלילית סדורה של ארגון הפשיעה. הצתה מסוג זה מבוצעת תוך תכנון מראש, על ידי מציתים מקצועיים, המשמשים כמוציאים לפועל של מדיניות ארגוני הפשיעה.

רקע ומניעים לאירועי הצתה

יוקדם וייאמר, כי קיים קושי אמפירי להתחקות אחר המניעים האמיתיים באירועי הצתה. הסיבות לכך הן העדר שיתוף פעולה מצד הקורבנות או החשודים ואינטרס משותף שלהם, לעתים, להימנע מחשיפת הרקע לאירוע.

יחד עם זאת, מהחומר הקיים ניתן לגבש מסקנה אחת ברורה: קיימת קבוצת מניעים, המבוססת על סכסוכים בין אזרחים שלא מוכרים כעבריינים או שלא מעורבים, בהכרח, בפעילות עבריינית, הדוחפת אותם לבצע מהלך של הצתה נגד אזרחים עמם הם מסוכסכים. הצתה שכזו מתבצעת, לרוב, נגד כלי הרכב של האזרח. בקבוצת מניעים זו ניתן למנות סכסוך על רקע רומנטי, סכסוך עסקי, אי תשלום חובות וסכסוכים בתוך המשפחה ובין משפחות.

להערכתנו, זהו אחד המאפיינים המרכזיים של תחום אירועי ההצתה -

[20] הניתוח האיכותני של אירועי ההצתה מבוסס על תיקי החקירה באירועים אלה, בשנת 2008.

טריוויאליות של סכסוכים בין אזרחים, המביאה אדם להחליט על הצתת נכס השייך ליריבו.
נראה, כי קבוצת מניעים זו מהווה את הרקע השכיח ביותר בישראל לעבירות הצתה. בבריטניה מוכר המניע של נקמה וסכסוכים כספיים, חברתיים, פוליטיים או דתיים[21] לביצוע הצתות, אך נראה כי ההיקפים, באופן יחסי, נמוכים בהשוואה למקרה הישראלי.

הצתה שכיחה גם במסגרת סכסוכים בין עבריינים ובין ארגוני פשיעה. במקרים אלה מבוצעת הצתה על מנת להפחיד עבריין יריב או קורבן סחיטה, או במטרה לדחוף אותו לשלם חוב, או להסכים לעמדת יריביו בסכסוך נתון. במקרים אלה, הדינאמיקה היא שארגון פשיעה, או עבריין, מזמין את ההצתה מאנשים שזהו תפקידם בארגון.
בהקשר זה ייאמר, כי עבריינים וארגונים, פונים לעבריינים העוסקים בהצתות, בסחיטת דמי חסות, בגביית שקים ובגביית חובות. חלק מתהליך הגבייה הוא ביצוע טלפון איום לבעל החוב ולאחר מכן, הצתת רכוש השייך לבעל החוב. בחלק מן המקרים קיימת "דינאמיקת המשך", במסגרתה, לאחר ההצתה מתקיימת פגישה בה מוסדרים החוב והתשלום. באופן זה ממומשת הצלחת אירוע ההצתה - בעל החוב הבין שבוצע נגדו מעשה הפחדה המבטא את רצינות כוונת המבצע, והוא ממהר לממש את חובו או, לכל הפחות, להסדיר את דרכי התשלום.

בנוסף על המפורט לעיל, מוכרים מספר מניעים מובחנים לחלק מאירועי ההצתה המתרחשים בישראל, כמפורט להלן:

הונאות ביטוח
הצתות על רקע הונאת ביטוח הן נושא מרכזי בספרות הקיימת בנושא בארה"ב לאור המשמעות הכלכלית הנלווית לאירועים אלה ואף נעשו ניסיונות להעריך את המשמעויות הכלכליות של עבירות אלו ולפתח מודלים כלכליים להבנת ההסתברות להתרחשותן.
הנזק המוערך מאירועי הצתה על רקע הונאות ביטוח בארה"ב עומד על מיליארדי דולרים בשנה. ממחקרו של סטיבן גרין (2004) עולה, כי הסכום הממוצע לתביעה עומד על 28,000 דולרים[22]. בבריטניה, עומד ממוצע זה על כ-25,000 לישי"ט.

יודגש, כי מטבע הדברים, באירועי הצתה על רקע זה קיים קושי להוכיח את המניע. עם זאת, הנזק הכלכלי הפוטנציאלי היווה כר נוח לחברות הביטוח, לדרוש אמצעי הגנה, תיעוד והנצחה בנכסים מבוטחים וניכר כי חוקרים פרטיים מגויסים במקרים בהם קיים חשש לעבירה מסוג זה.

[21] נתונים שפורסמו במסגרת סמינר שארגנה האגודה בשנת 2009. ראה באתר האגודה - www.thefpa.co.uk

[22] גרין, שם, עמ' 1.

יש להניח, כי בחלק מן המקרים, לבעלי הנכסים המוצתים אין רקע פלילי קודם, אולם האינטרס הכלכלי חזק דיו על מנת לבצע את ההצתה. החומר מצביע על כי במקרים אלה, בעלי הנכסים מזמינים את ההצתה מאדם אותו הם מכירים, המוכן לבצע את ההצתה תמורת תשלום, כאשר בחלק מהמקרים, בעלי הנכס דואגים לאליבי, רחוק מאזור הנכס המוצת, לעתים אף בחו"ל.
ניתן להעריך, כי גם בישראל, בדומה למה שהוכח במחקר האמריקאי, בעלי עסקים ונכסים מעלים את פוליסת הביטוח של העסק ושל הסחורה טרם ההצתה, במטרה להגדיל את פדיונם מהצתתו. מנתוני האגודה הבריטית עולה, כי המצית הממוצע במקרים אלה הוא גבר בגילאי 25-40, בעל הרשעות קודמות בתחומי ההתפרצויות, הרכוש, עבירות תקיפה ושכרות[23].

מהנתונים בישראל, מוכרים מספר גורמי רקע לביצוע הונאות ביטוח, כדלקמן:

1. חובות שלא שולמו מצד בעל בית עסק - שריפת בית העסק על רקע זה.
2. חוסר הצלחה במכירת עסק - הזמנת הצתת העסק וקבלת דמי הביטוח תמורתו.
3. אי הצלחה למכור רכב - הצתתו וקבלת דמי הביטוח תמורתו.
4. קניית רכב במחיר נמוך ממחיר המחירון באזור אחד בארץ, העברתו לאזור אחר, שריפתו ותביעת חברת הביטוח. במקרים אלה מקבלים את כספי הביטוח שהם בגובה מחיר המחירון וכך ממומש הרווח. יצוין, כי אין יכולת לאמוד את היקף התופעה.

בתחום הונאות הביטוח, הבנת המניע להצתה חשובה מאוד לצרכי חקירה. בספרם CRIMINAL INVESTIGATIONS, מונים המחברים מספר מניעים של בעלי עסקים להצתה של בית העסק[24], כלהלן: מצוקה כלכלית אליה נקלע בעל העסק, בעיות עסקיות, רצון להעתיק את העסק למקום אחר או רצון לבצע שינוי מהותי בעסק, התפטרות ממלאי ועודפים אשר מכירתם מתאפיינת בקשיים, רצון בעלי העסק להיפטר מטכנולוגיה מיושנת לטובת רכישת טכנולוגיה חדשה.

העלמת ראיות

מקרי הצתה על רקע העלמת ראיות מהווים מניע הצתה שכיח בשתי קטגוריות נפוצות:

1. העלמת ראיות של גנבי מכוניות וקטנועים, אשר לאחר הגניבה עושים בהם שימוש ובו ביום, לאחר סיום השימוש, מציתים אותם. אירועים מסוג זה מבוצעים, בעיקר, על ידי בני נוער.

[23] נתונים שפורסמו במסגרת סמינר שארגנה האגודה בשנת 2009. ראה באתר האגודה - www.thefpa.co.uk

[24] Swanson, C.R., Chamelin, N.C., Territo, L., Taylor, R.W., Criminal Investigations with Powerweb, Barns and Noble, July, 2005, slides 2-18.

2. העלמת ראיות "קלאסית": הצתה של כלי רכב שהיו מעורבים באירוע פלילי. במקרים שכאלה מדובר בעבריינים או בכנופיות במדרג גבוה יותר, שביצעו אירוע פלילי.

אין יכולת לספק נתונים על היקף תופעה זו מתוך כלל אירועי ההצתה בישראל. עם זאת, בבריטניה, מקרים אלה מוערכים בכ-7% מסך כל אירועי ההצתה[25].

הצתת אנטנות סלולאריות

אחד מיעדי אירועי ההצתה בישראל הוא אנטנות חברות הסלולר. רוב המקרים המוכרים בתחום התרחשו במגזר הערבי, ממניעים שונים: חשש מקרינה, סכסוכים כספיים שלא נוגעים להצבת האנטנה, אלא לנכס עליו היא ממוקמת, ומאבקי שליטה בין משפחות שונות, הרוצות שהאנטנות תוצבנה בשטחן על מנת לקבל תמורה מהחברות. הנזק הכספי המוערך לכל אתר כזה בעקבות שריפה, עומד על מעל למיליון שקלים.

על פי מידע שהתקבל מאיגוד חברות הסלולר, בשנת 2008 הוצתו עשרים אתרים של חברת פרטנר ("אורנג'") ועשרה אתרים של חברת פלאפון[26]. לא ניתן לאפיין את הישובים בהם נשרפו האתרים. עם זאת, מעשי ההצתה כללו הצתת האתרים עצמם, או הצתת כבלים, אנטנות ותרנים באתרים השונים.

לא כל אירועי הצתת האתרים מדווחים למשטרה על ידי קציני הביטחון של החברות, שנקראים להגיע לאתרים שהוצתו בעקבות חיווי על אזעקת אש ואינדיקציות לנפילת אתר.

הצתות על רקע ונדליזם ועבירות נוער

אירועי הצתה שהרקע לביצועם הוא ונדליזם הם תופעה מוכרת, אולם לא ניתן לאמוד את היקפיה. מבדיקת תיקי החקירה ניתן לזהות בולטות בחלקם של בני נוער בעבירות הצתה על רקע זה, המבוצעות, בדרך כלל, על ידי נערים, ללא תכנון מוקדם. יעד ההצתה הוא דבר מה אשר נמצא באזור השהות של בני הנוער או החבורה ומכיוון שכך, אירועים מסוג זה מבוצעים, בעיקר, באזורים בהם שוהים בני נוער (בתי ספר - וילונות, שולחנות, שירותים, עצים או צמחיה, או יעדים אשר נמצאים באזורי השהות שלהם - צמחייה, גנים ציבוריים או פחי אשפה). מאפיין הצתות על רקע זה, בעיקר של בני נוער, הוא שימוש בהבערת אש, אם באמצעות גפרורים או מצית, ללא חומר דליק, העדר תכנון וביצוע העבירה בהחלטה של רגע.

[25] נתונים שפורסמו במסגרת סמינר שארגנה האגודה בשנת 2009. ראה באתר האגודה - www.thefpa.co.uk

[26] לא נתקבלו נתונים מחברת סלקום.

מנתוני האגודה הבריטית, חלקם של אירועי הצתה על רקע ונדליסטי עומד על כ-49% מכלל אירועי ההצתה, כשרובם, 79%, מבוצעים על ידי בני נוער[27]. מאפייני ההתארגנות של בני הנוער דומים: בדרך כלל, מדובר ביותר מבן נוער אחד באירוע והקבוצה מציתה יעדים במרחק של קילומטר וחצי מאזור הבית בו הם מתגוררים[28].

האגודה הבריטית מזהה התפתחות הדרגתית בת שלושה שלבים בהפיכתו של בן נוער למצית:

- שלב I - עד גיל 8 - ביצוע הצתה מתוך סקרנות.
- שלב II - גילאי 8-12 - הצתה כביטוי לתסכול, לאימפולסיביות ולתוקפנות.
- שלב III - גילאי 13-18 - התפתחות דפוסים קבועים של הצתה מתוך ונדליזם, רגשי נקמה או מוטיבציות אגרסיביות אחרות[29].

בישראל, המידע הקיים מתיקי חקירה מצביע על מספר מקרים של נערים המעורבים בהצתות. על פי הנתונים הקיימים, המדובר בנערים שפעילים פלילית בתחומים כמו רכוש, גניבת כלי רכב ואלימות. הנערים מציתים על רקע ונדליסטי, כאשר ההצתה היא אירוע עברייני נוסף שהנער מבצע, לצד פעילותו האחרת.

קשר בין הצתות של צעירים לבין צריכת אלכוהול נמצא בהמפשייר/בריטניה. מפקד שירותי הכיבוי בעיר אפיין יותר ממחצית אירועי ההצתה בתחומי העיר כהצתות המבוצעות על ידי צעירים שצרכו אלכוהול[30]. העיר חוותה מגמה של התגברות משמעותית במספר אירועי ההצתה (כ-10,000 אירועים בשנת 2006) וכפועל יוצא, באפריל 2007, הוקמה יחידה מיוחדת המשותפת למשטרה ולשירות הכיבוי להתמודדות עם התופעה ואכן המגמה נבלמה[31].

פירומניה

פירומניה כמחלה נפשית מהווה, אף היא, גורם רקע לאירועי הצתה.

פירומניה מאופיינת במשיכה והתעניינות באש, בהצתת אש, בכיבויה ובהנאה מתוצאותיה. שכיחות המחלה לא ידועה, אולם ידוע כי היא נפוצה בקרב גברים יותר מאשר בקרב נשים.

---

[27] נתונים שפורסמו במסגרת סמינר שארגנה האגודה בשנת 2009. ראה באתר האגודה - www.thefpa.co.uk

[28] שם, שם.

[29] נתונים שפורסמו במסגרת סמינר שארגנה האגודה בשנת 2009. ראה באתר האגודה - www.thefpa.co.uk

[30] Matt, Smith "under-age drinking is fuelling arson attacks", Southern Daily Echo, Oct., 11, 2006 - www.dailyecho.co.uk

[31] שם, 26 ביולי, 2007.

במחקרים נמצא קשר בין פירומניה לבין נטייה להתעללות בבעלי חיים, וכן שכיחות גבוהה יחסית לקשר לאלכוהוליזם ולהתנהגות אנטי-חברתית.

נטייה לפירומניה קיימת כבר בגיל צעיר, ומחריפה בגיל ההתבגרות המינית. בבסיס הדחף של הפירומן להצית אש עומד ריגוש מיני, או תשוקה קיצונית לכוח וליוקרה חברתית, הנובעת מרגשי נחיתות. הקושי בטיפול במחלה נובע מהעדר רצון אמיתי מצד הפירומן להיגמל מהדחף, המסב לו עונג רב. גם ניסיונות הטיפול במחלה באמצעות התערבות טיפולית, תרופתית והתנהגותית עדיין לא מוכחים כיעילים דים. בכל מקרה, נראה כי מדובר במספר מקרים שולי ביותר, כאשר מנתונים בריטיים עולה, כי רק בכעשירית האחוז מכלל המציתים שנעצרים, מופיעים תסמינים של המחלה.

בפסיקה בישראל יש התייחסות למחלה כמניע לביצוע הצתות. במקרה של הצתת מתקן ספורט על ידי צעיר בין 18.5, בעל נסיבות אישיות מיוחדות, נגזרו עליו שישה חודשי מאסר, לריצוי בעבודות שירות. עונש זה הוקל בהסכמת המדינה, שכן הנ"ל הוגדר כפירומן בעל הפרעה נפשית, שעבר טיפולים במרפאה לבריאות הנפש[32].

שיטות הצתה

יש מספר שיטות רווחות לביצוע הצתה, כדלקמן:

- מילוי ג'ריקנים/בקבוקי פלסטיק בתחנת דלק, הגעה לזירת ההצתה ברכב וביצוע ההצתה.
- השלכת בקבוק תבערה לעבר יעד ההצתה.
- הצתת רכב: שבירת חלון צדי, השלכת בקבוק עם חומר דליק וסמרטוט בוער בקצהו.
- השלכת בגד ספוג בחומר דליק.
- הגעה לזירה באופנוע, הצתה והימלטות.
- הצתה באמצעות מצית או גפרורים ללא חומר דלק, שיטה המאפיינת, בדרך כלל, הצתות המבוצעות על ידי בני נוער או על רקע קונדס או ונדליזם.

[32] ע"פ 6870/05, בית המשפט העליון, ציטמן נגד מדינת ישראל.

ניתוח אירועי הצתה בישראל בחתך גיאוגרפי

המחוז המשטרתי הבולט ביותר באירועי ההצתה בישראל הוא המחוז הצפוני. בשנת 2008 נפתחו במחוז 1,220 תיקי הצתה - 44% מכלל תיקי ההצתה בארץ. בשנה זו (2008) נרשמה במחוז הצפוני עלייה של 12% בתיקי ההצתה בהשוואה לנתוני שנת 2007, עלייה שמקורה בעלייה של 25% בהצתות במרחב גליל (472 תיקי הצתה בשנת 2008 לעומת 358 בשנת 2007, בעיקר בתחומי תחנות עכו ושפרעם) ועלייה של 18% בהצתות במרחב עמקים (434 תיקים בשנת 2008 לעומת 359 בשנת 2007).

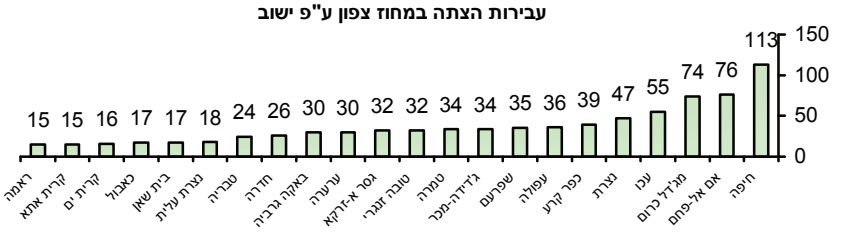

במחוזות ת"א, דרום ומרכז נרשם היקף דומה של אירועי הצתה לאורך השנים - כארבע מאות (400) אירועים בשנה. במחוז ירושלים נרשמו 228 תיקי הצתה בשנת 2008 - המחוז בעל היקף ההצתות הנמוך ביותר מבין מחוזות משטרת ישראל.

על אף האמור, בשנת 2008 נרשמה עלייה של 33% במספר תיקי ההצתות בהשוואה לנתוני התיקים בשנת 2007 (155 תיקים).

תיקים בחלוקה למחוזות

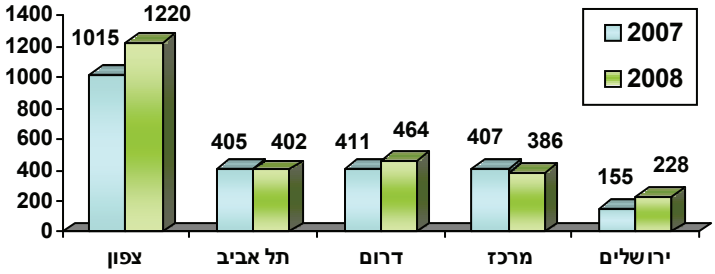

אירועי הצתה - מקומות ישוב בולטים

הישובים הבולטים ביותר בארץ מבחינת היקף אירועי ההצתה הם **ירושלים ות"א-יפו** (216 ו-182 תיקים, בהתאמה). אחריהם ניתן לציין את הערים באר שבע (139 תיקים) וחיפה (114).

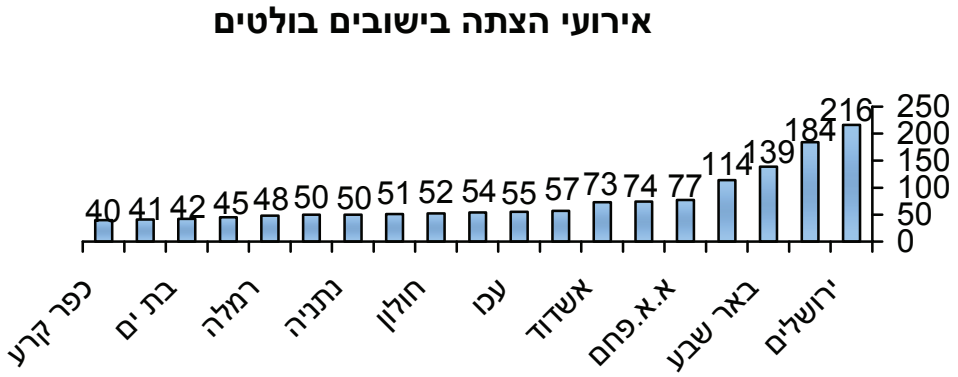

בירושלים ובת"א-יפו מתגוררים רבים מן המציתים. קיים מתאם בין הישובים הבולטים בהיקף אירועי ההצתה המתרחשים בתחומם לבין הערים הבולטות כמקום המגורים של רבים מהמציתים. מתאם זה מצביע על כי אירועי ההצתה הם, בעיקרם, אירועים מקומיים, המבוצעים על ידי מציתים, המבצעים את האירועים בתחום מושבם.

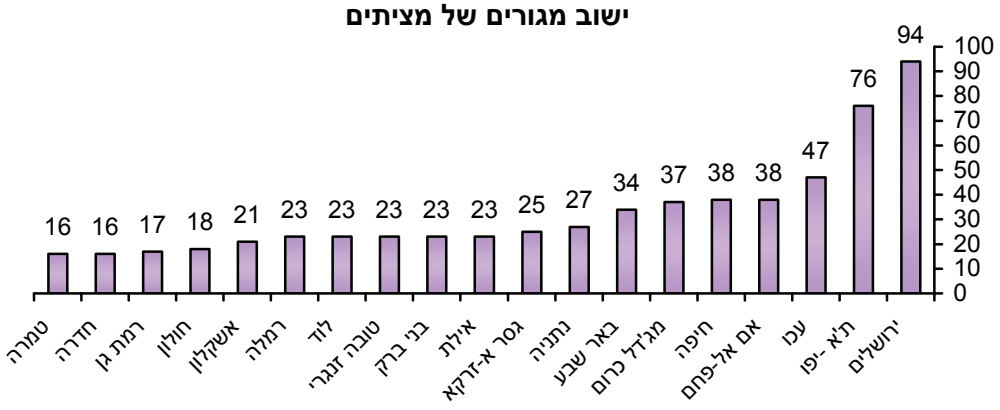

לכאורה, מחוז ירושלים הוא המחוז עם מספר ההצתות הנמוך ביותר. יחד עם זאת, מהנתונים עולה בבירור, כי העיר ירושלים עצמה, היא העיר הבולטת ביותר במספר תיקי ההצתות (216 תיקים) והיא אף העיר בה מתגוררים רבים מן המציתים (94 מציתים). אירועי ההצתה בתחומי העיר מתפרסים, גיאוגרפית, בין השכונות היהודיות ובין אזורי מזרח העיר והכפרים הערביים שבדרום העיר (בית צפאפה, צור בחר וג'בל מכבר). מנתוני התיקים עולה, כי בשנת 2008, 113 תיקי הצתה התייחסו להצתות אשר בוצעו בתחומי שכונות יהודיות ו-91, להצתות שבוצעו במזרח העיר ובכפריה הדרומיים.

התפלגות הצתות על פני שעות היממה

ניתוח תיקי החקירה ואירועי ההצתה מלמד, כי השעות המועדפות לביצוע אירועי ההצתה הן שעות הלילה, בין השעות 24:00-04:00.

אירועי הצתה עפ"י שעות ביממה

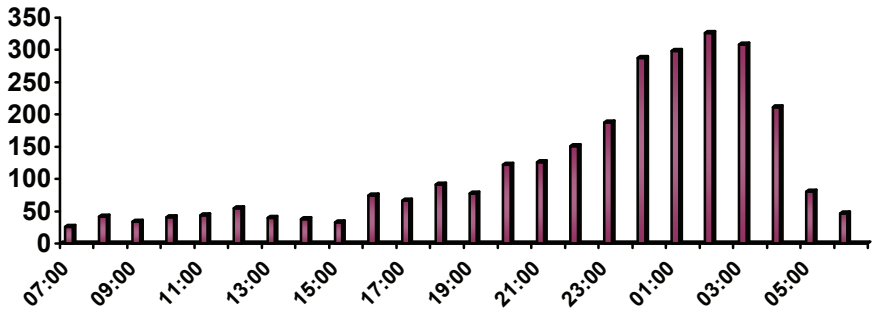

ניתוח הצתות על פי יעד

ניתוח של **יעדי ההצתה בישראל מגלה, כי כלי רכב הם יעד ההצתה השכיח ביותר.**

נראה, כי כלי רכב מהווים את היעד האידיאלי להצתה. בשעות השכיחות בהן מבוצעות ההצתות (24:00-04:00), יעד זה נמצא ברחוב שומם מאדם, שהצתתו מהווה נזק מתוחם, במקום עם פוטנציאל נמוך להסתבכות או לסיכון. זמן ביצוע ההצתה הוא קצר ומאפשר הימלטות מהירה מהזירה. בהצתת כלי הרכב כאמור קיימת הסתברות נמוכה לפגיעה בחיי אדם וכאשר כוונת המצית היא להזהיר או לנקום, יש לכך יתרון משמעותי.

יעד הצתה 2008 ע"פ סעיף חוק

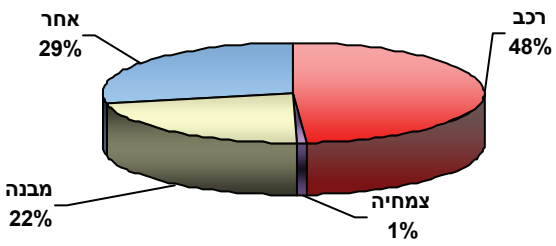

בשנת 2008 נפתחו בישראל 1,216 תיקי הצתת רכב, המהווים 48% מכלל אירועי ההצתה. בחינת הנתונים מעידה, על כי בשנה זו, הצתות הרכב היו בולטות במיוחד בהשוואה לשנים האחרונות (עלייה של 18% בהשוואה לנתוני שנת 2007). מעניין לציין את חלקו המשמעותי של המחוז הצפוני בהצתת כלי רכב ואת העלייה בהצתות הרכב במחוז זה בשנת 2008, עלייה של 28% (747 תיקי הצתות רכב לעומת 544 תיקים בשנת 2007).

לשם ההשוואה, בבריטניה, הוצתו בשנת 2008 44,000 כלי רכב. בשנת 2007, 56% מכלל השריפות בכלי רכב היו הצתות בזדון[33]. על פי הנתונים, גם בבריטניה, כמו בישראל, כלי הרכב הם היעד המועדף להצתות המבוצעות מתוך כוונה פלילית.

הצתת מבנה (בית מגורים או בית עסק) - זהו יעד ההצתה השני בשכיחותו בישראל. שנת 2003 היתה שנת שיא בהקשר זה, עם 924 הצתות - 36% מכלל תיקי ההצתה באותה שנה. שנה זו היתה, ללא ספק, שנה חריגה, כאשר מאז ועד שנת 2009 כולל, מאותרת מגמת ירידה (598 הצתות מבנה בשנת 2008 ו-582 בשנת 2009).

שוב לשם ההשוואה, בבריטניה, היקף אירועי הצתת מבנים עמד בשנת 2008 על 77,000, כ-18% מהם, הצתות בזדון. כפי שכבר צויין, ביעד זה נרשמו גם מירב הנפגעים בנפש[34].

[33] Fire Statistics Monitor, שם, עמ' 2, ועמ' 40.
[34] Fire Statistics Monitor, שם, עמ' 40.

רוב הצתות המבנים מתרחשות בשלוש הערים הגדולות בישראל - ת"א-יפו, חיפה וירושלים - כפי שמראה הגרף להלן:

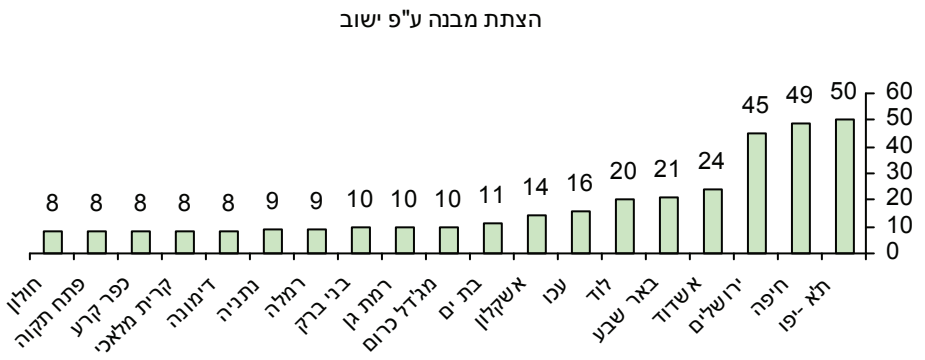

הנתונים מצביעים על הבדל ביעד ההצתה בין ישראל לבין ארה"ב, בה יעד ההצתה השכיח ביותר הוא בתי מגורים, נגדו מבוצעות בארה"ב 54% מכלל ההצתות[35].

ניתוח חשודים בעבירות הצתה

גיל החשודים באירועי הצתה הוא בטווח הגילאים 17-25.

בולטות צעירים בביצוע עבירת הצתה מוכרת גם בארה"ב ובבריטניה.

כך, לשם המחשה, בשנת 1997, 50% מכלל העצורים בגין עבירת הצתה בארה"ב היו מתחת לגיל 18 ו-67% מהם היו מתחת לגיל 25[36].

בבריטניה, מתוך כ-20,000 עצורים בחשד לעבירות הצתה, כ-85% היו גברים[37], 45% מהם, מתחת לגיל 18. נראה, כי מעצר של בני נוער בבריטניה בגין עבירה זו הוא הבולט ביותר בהשוואה לעבירות שכיחות אחרות בקרב בני נוער.

[35] על פי נתוני האגודה האמריקאית למניעת דליקות (NFPA).

[36] Department of Justice 1997. Crime in the United States. Uniform Crime Reports Series.Washington, DC: Department of Justice, Federal Bureau of Investigation. At http://www.fbi.gov/ucr/cius_97/97/crime/97 crime2.pdf (8/18/99).

[37] נתוני האגודה 2009. ראה באתר האגודה - www.thefpa.co.uk

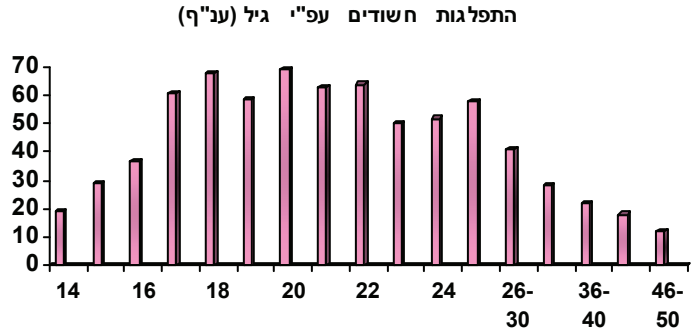

מעורבות חשודי הצתה בתיקים נוספים

הגרף להלן מצביע על מעורבות של חשודים באירועי הצתה בשנת 2008, בתיקי אלימות נוספים. מהגרף עולה, כי המציתים הם אנשים המעורבים בפעילות פלילית בתחומי האלימות, וההצתה היא רק ביטוי אחד מתוך מכלול פעילותם הפלילית. משמעות האמור היא, כי טיפול אכיפתי במצית יטפל גם במעטפת עבירות אלימות נוספות.

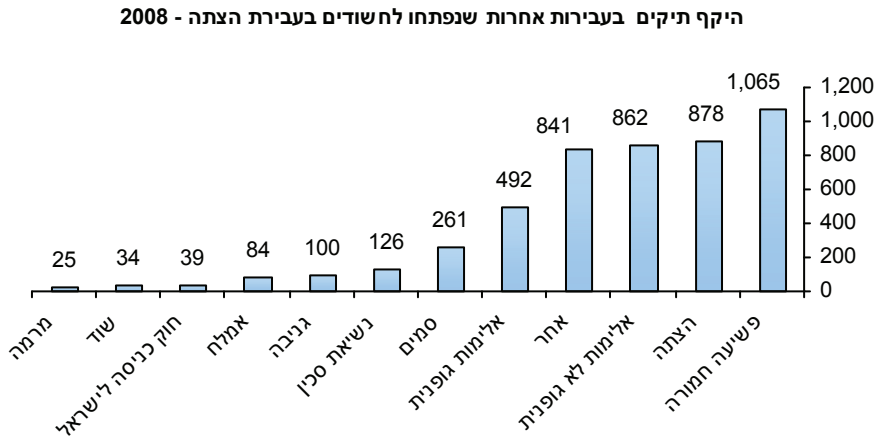

ניתוח תיקים בהם נתגלה העבריין ("תיקים גלויים")

בשנת 2008 נרשמו 797 "תיקים גלויים" בעבירות הצתה בישראל, 29% מכלל התיקים שנפתחו בגין אירועי הצתה (לעומת 21% גילויים בנתוני שנת 2007).

נתון זה הוא נתון ארצי, שמקורו בעלייה שנרשמה בכל מחוזות משטרת ישראל, ומצביע על עלייה של 8% ברמת הגילויים של משטרת ישראל בעבירות הצתה. לשם ההשוואה, רמת הגילויים בעבירות הצתה בארה"ב, בשנת 1994, עמדה על כ-15% מתוך כלל האירועים שהסתיימו במעצרים ובטיפול חקירתי[38].

ככלל, ניתן לומר, כי אירועי הצתה, הן בקרב אזרחים יהודים והן בקרב אזרחים ערבים, מתבצעים נגד יריבים מאותו המגזר (אירועים פנים-מגזריים) ואך במיעוט מבוטל של מקרים, ההצתה היא בין-מגזרית.

ניתוח תיקים גלויים 2007-2008

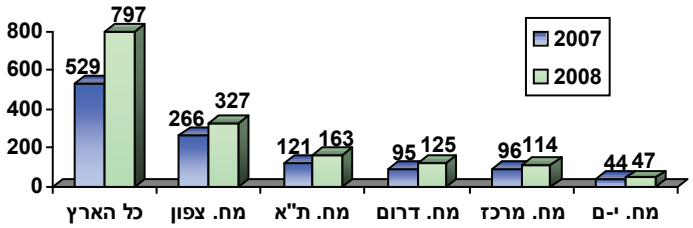

סטאטוס תיקי הצתה

שנת 2007 נותחה כשנה אינדיקטיבית, מאחר ונכון לנקודת הזמן הנוכחית, הסתיים הטיפול ברוב המכריע של תיקי שנה זו. בשנת 2008, 40% מסך התיקים שנפתחו בגין עבירות הצתה בישראל עדיין פתוחים או שנמצאים בטיפול הפרקליטות והתביעה (1,104 תיקים מתוך 2,772 תיקים). מכאן, שיש להתייחס לנתוני שנת 2008 בהסתייגות, למרות הערכתנו המקדימה, שהוצגה במבוא למאמר זה, כי ידמו מאוד לנתוני שנת 2007.

בשנת 2007, 4.6% מהתיקים בעבירות הצתה נדונו (110 תיקים מתוך 2,402), בשנת 2008 נדונו עד כה 1.6% מהתיקים (44 תיקים). יש להניח, כי היקף תיקים זה עוד יעלה, מאחר וחלק התיקים טרם נדון.

[38] גרין, שם, עמ' 1.

מתוך כלל תיקי ההצתות בשנת 2007, 80% (1,927 תיקים) נסגרו ללא הגשת כתב אישום, 58% מהם (1,415 תיקים) בעילת "עבריין לא נודע". נתוני שנת 2008 עד כה מעידים על ירידה בכמות התיקים שנסגרו מעילה זו - 44%.

עבירת ההצתה בפסיקת בתי משפט בישראל

בתי משפט בישראל התייחסו לעבירות ההצתה לאורך השנים בצורה מחמירה, ברוח כוונת המחוקק. יחד עם זאת, כדרכם של דברים, ניכר כי קיימת שונות בגזרי הדין בתיקים שנדונו בבתי המשפט ובביטוי של חומרת העונש שהוטל על המציתים.

מניתוח הפסיקה עולה, כי לנסיבותיו של כל מקרה ומקרה היתה השפעה מכרעת על חומרת הדין. נראה, כי מידת המסוכנות של האירוע, מידת המודעות של המצית ביחס למסוכנות ולאפשרות הפגיעה הוודאית בחיי אדם בכל מקרה, חומרת התוצאה, עברו הפלילי של המצית, נסיבות העבירה והעיגון בפסיקה - הם הגורמים המשפיעים המרכזיים על חומרת הדין.

כך, במקרה של אדם שהצית את בית הורי רעייתו, עמה היה בהליך גירושין, בשעת לילה מאוחרת, בידיעה ברורה כי שוהים אנשים בבית, פסק בית המשפט 48 חודשי מאסר בפועל, 24 חודשי מאסר על תנאי וכן קנסות של אלפי שקלים. בתיק זה, יש לציין, עבירת ההצתה לוותה באיומים ובסדרה של עבירות פליליות נלוות[39].

במקרה הצתה אחר, הוטלו בהסדר טיעון של פרקליטות מרכז, 12 חודשי מאסר בפועל ו-12 חודשי מאסר על תנאי[40].

במקרה של הצתת בית עסק באישון לילה, הוטל עונש של ארבע שנות מאסר בפועל, שנת מאסר על תנאי וקנס כספי[41]. במקרה נוסף של הצתת בית עסק הוטלה שנת מאסר בפועל ושנת מאסר על תנאי[42]. במקרה נוסף של הצתת בית עסק הוטל בבית המשפט המחוזי בבאר שבע מאסר בפועל של שלוש שנים וכן מאסר על תנאי[43]. על הצתת מכון כושר באישון לילה הוטלו 24 חודשי מאסר בפועל ומאסר על תנאי של שמונה חודשים[44].

בהצתת כלי רכב הוטלו 18 חודשי מאסר בפועל וכן שנה על תנאי[45].

---

[39] בית המשפט העליון ע"פ 3210/06 בראשות השופטים ד' ביניש, א' רובינשטיין וד' חשין, פארס עמארה נגד מדינת ישראל.

[40] ת"פ 40135/06 פרקליטת מחוז מרכז נ' ל' א' השופט קרא.

[41] ע"פ 4137/00 בית המשפט העליון קדושיאן נ' מדינת ישראל.

[42] ע"פ 11748/05 בית המשפט העליון פלוני נגד מדינת ישראל.

[43] ת"פ 8101/01 מחוז באר שבע, שופטת כץ-יפה, מדינת ישראל נגד קירי.

[44] ת"פ 205/02 חיפה, השופט שפירא, מדינת ישראל נ' כבהה.

[45] ת"פ 5073/06 חיפה, השופט אלרון, מדינת ישראל נ' דבאח.

במקרה של הצתת בית כנסת אושר עונש של שלוש וחצי שנות מאסר לנאשם אחד ושנתיים וחצי לאחר, בתוספת מאסר על תנאי של 18 חודשים[46].

במקרה בולט בחומרתו, של הצתת מרפאת שיניים לשם הונאת ביטוח, תוך גרימת נזק לדירת שכנים ופציעות לדייריה, הוטלו שבע שנות מאסר בפועל ושנתיים מאסר על תנאי[47].

בפסק הדין של השופטים ביניש, רובינשטיין וחשין[48], נכתב: "עינינו הרואות כי רף הענישה אינו אחיד, ונשקל בכל מקרה לנסיבותיו. נטעים כאן, כי לדידנו, הצתה במקום שבו חיי אדם הוטלו או יכלו להיות מוטלים בכף מצדיקה ככלל מאסר של שנים ממושכות, על פי כוונתו של המחוקק, ואורכה המדויק של התקופה ייקבע בכל מקרה לגופו".

[46] ע"פ 3495/01, בית המשפט העליון, צליח נ' מדינת ישאל.
[47] ת"פ 40092/03, תל אביב, השופט כספי, מדינת ישראל נ' ג'ורן.
[48] ע"פ 3210/06 - שם, עמ' 5.

סיכום

תחום הדליקות וההצתות הוא תחום רחב ומורכב. בישראל, מדובר בעשרות אלפי דליקות המתרחשות, אם במזיד, על ידי אדם, או שלא במזיד, במסגרת תאונה או תקלה, וכן דליקות ושריפות הנגרמות על ידי הטבע.

ברבות ממדינות העולם, עבירות ההצתה הן עבירות שכיחות ביותר, הגורמות לנזקים רבים וחמורים, הן בנפש והן ברכוש. במדינות רבות, ההצתות במזיד הן עבירת פשע חמור, המקבלת ביטוי בענישה משמעותית. כך, למשל, באנגליה קובע החוק ענישה של עד מאסר עולם בגין עבירה זו.

התייחסות חמורה לעבירת ההצתה קיימת אף בישראל, בשל הפוטנציאל הגבוה הנלווה אליה, לפגיעה בחיים וברכוש. ברוח כוונת המחוקק, בתי-המשפט בישראל מתייחסים לעבירת ההצתה בצורה מחמירה. יחד עם זאת, חומרת הדין ורף הענישה בפסיקות השונות אינם אחידים ותלויים מאוד בנסיבותיו של כל מקרה ומקרה, בהתאם למידת המסוכנות שנתגלתה בו, לחומרת התוצאה, לרקע הפלילי של המעורבים ועוד.

עיון בפסיקה מצביע, להערכתנו, על פער בין התייחסות המחוקק לעבירה, לבין תוצאות פעילות האכיפה ברמת הפרקטיקה.

מזה למעלה מעשור מתאפיינת תופעת אירועי ההצתה במדינת ישראל, ככלל, ביציבות סטטיסטית ובמאפיינים קבועים ולא משתנים מהותית. זאת, הן מהיבט היקפי התופעה והן מהיבט מאפייני ביצוע העבירה ומאפייני האכיפה נגדה, שלא השתנו לאורך השנים.

באשר להיקפי התופעה - על פי נתוני שירות הכיבוי, מתרחשים במדינת ישראל כ-40,000 אירועי דליקה והצתה בשנה, כאשר למעלה מ-80% מהם, הם דליקות בשטח פתוח, אשר לא זוכות לטיפול כלשהו מעבר לצמצום הנזק.

מנתוני משטרת ישראל עולה, כי בשנת 2008 נפתחו כ-2,750 תיקי הצתה עם כוונות זדון. אנו מעריכים, כי קיים פער בין נתון זה לבין היקף האירועים האמיתי, פער שנובע, בעיקרו, מבעית דיווח והגשת תלונות.

באשר למאפייני הביצוע – קשת מבצעי ההצתות היא רחבה, מאירועי הצתה המבוצעים על ידי בני-נוער על רקע ונדליזם וכלה בהצתות המבוצעות על ידי ארגוני פשיעה, כחלק ממסכת אירועי אלימות שהם מפעילים נגד קורבנותיהם ונגד יריביהם (דוגמת סחיטת דמי חסות וביטויי אלימות אחרים).

סכסוכים בין אזרחים ובין עבריינים מהווים את המניע העיקרי לאירועי ההצתה. אירועים אלה באים לידי ביטוי, בעיקר, בהצתת כלי הרכב של הקורבן המיועד, בשעות לילה מאוחרות.
חלק גדול מאירועי ההצתה בישראל מתרחש בתחומי המחוז הצפוני של המשטרה.
קיימים בישראל גם אירועי הצתה על רקע הונאות ביטוח, נושא אשר לאור משמעויותיו הכלכליות המהותיות, מפותח מאוד בארה"ב ובבריטניה, בהן פותחו דרכי התמודדות ייחודיות.

במאמר זה נטען, כי קיימת בעית נתונים, שאינה ייחודית למדינת ישראל, במסגרתה קיים קושי לקבל תמונה כוללת ומהימנה באשר לתופעה. בולט הצורך בהתייחסות ראויה יותר לנושא הנתונים במדינת ישראל, כאשר ההתייחסות הבריטית כפי שהוצגה במאמר, בהחלט יכולה לשמש דוגמא טובה לחיקוי.

לעניין זה, התייחסות טובה יותר נחוצה ממספר בחינות בולטות, כדלקמן:

- ❖ האחריות המוסדית למאגר הידע.
- ❖ קטגוריזציה מבחינת סעיפי החוק וההגדרות.
- ❖ שיפור ממשקי עבודה בין הגופים השונים לטובת ייעול הטיפול, מניעת הנזקים וייעול אופן הטיפול באירועים וחקירתם.

כלל השיפורים המוזכרים נחוצים לטובת קביעת מדיניות מושכלת, אשר בכוחה לצמצם את היקפי הנזק בנפש וברכוש הנגרמים מאירועי ההצתה. כל עוד לא תתקבל החלטה על שינוי במדיניות ובמאפיינים הנודעים לאכיפת התופעה, מעגל זה לא צפוי לעבור שינוי של ממש.

ביבליוגרפיה

הניתוח הסטטיסטי מבוסס על נתוני תיקים פליליים מתוך המחשב המרכזי של משטרת ישראל.

נתונים שפורסמו במסגרת סמינר שארגנה האגודה ב 2009, כפי שמופיעים באתר האגודה - www.thefpa.co.uk

"Caution is recommended when viewing arson trend information" -

ציטוט משנת 1995, כפי שמופיע בדוח פשיעה של ה- .F.B.I.

http//www.fbi.gov/ucr/cius_97/95crime/95crime2.pdf (8/18/99).

Crawford, A.P. "Fuel to the Fire", Insurance Review, 52, 1991.

Department of Justice 1997. Crime in the United States. Uniform Crime Reports Series. Washington, DC: Department of Justice, Federal Bureau of Investigation, At http://www.fbi.gov/ucr/cius_97/97/crime/97__crime2.pdf (18.8.1999).

Fire Statistics Monitor, National Statistics, Communities and Local Government. No. 04/09, 25.9.2009.

Green, Steven L., "The Economics of Residential Arson: Theory and Evidence from a Panal of Cities", Baylor University, March, 2004.

Matt, Smith, "Under-age Drinking is Fuelling Arson Attacks", Southern Daily Echo, Oct., 11, 2006.
באתר: www.dailyecho.co.uk

Swanson, C.R., Chamelin, N.C., Territo, L., Taylor, R.W., Criminal Investigations with Powerweb, Barns and Noble, July, 2005. slides 2-18.

The Criminal Damage Act 1971t
באתר:www.asb.homeoffice.gov.uk

The Economic Cost of Fire: Estimates for 2004, Office of the Deputy Prime Minister, London, April, 2006.
כפי שמופיע ב: www.odpm.gov.uk